

ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЧИННИК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Досліджено залежність енергетичної безпеки держави від інноваційної та інвестиційної культури підприємств у сучасних умовах. Розглянуто зміст цих понять у сучасних умовах.

Ключові слова: інноваційна культура, інвестиційна культура, енергетична безпека держави, інноваційний розвиток.

Сучасність ставить перед економікою країни низку викликів, які вимагають адекватної реакції з боку органів влади та суб'єктів господарювання. На сьогодні динамічно змінюється ситуація у світовому порядку, умови господарювання всередині держав. Тому підприємствам для динамічного розвитку потрібно підтримувати достатній рівень конкурентоспроможності та слідкувати за змінами зовнішніх умов господарювання. А це неможливо без стабільного зовнішнього середовища. Важливе значення в цьому контексті відіграє його енергетична складова, оскільки енергоносії для більшості підприємств та для соціально-побутової сфери мають важливе значення та мають велику частку в структурі витрат. Сьогодні перед Україною постає потреба розвитку енергетичної сфери, підвищення рівня енергетичної безпеки та впровадження інновацій у цій сфері. Неабияке значення для цього має інноваційна та інвестиційна культура підприємств як головна передумова для їх розробки та впровадження. Саме тому це дослідження є актуальним та потребує детального розгляду.

Дослідження в контексті цієї проблеми проводяться окремо за визначеними напрямками, тобто вивчення інноваційної та інвестиційної культури підприємств проводиться без її прив'язки до енергетичної безпеки держави. Проблема енергетичної безпеки держави займаються такі вчені: В. О. Бараннік, Г. Ю. Дарнопих, О. В. Іванюк, О. В. Овсієнко, В. В. Сабадаш та інші. А проблему інноваційної культури підприємств вивчали: В. І. Довбенко, Н. С. Миколайчук, М. М. Миколайчук, Т. А. Стовба, Ю. С. Шипуліна та інші. Ми спробуємо дослідити взаємозв'язок цих понять.

При написанні статті метою стало визначення взаємозв'язку між інноваційною та інвестиційною культурою підприємства та енергетичною безпекою держави. Завданнями дослідження є: розглянути зміст понять енергетична безпека держави, інноваційної та інвестиційної культури підприємств у контексті сучасних умов господарювання; виявити взаємозв'язок між інноваційною та інвестиційною культурою вітчизняних підприємств та енергетичною безпекою держави.

На сьогодні економіка України характеризується високим рівнем енерговитратності, про що свідчить

рівень енергоемності ВВП. Так у 2010 році для України він становив 0,39 (максимальне значення було в 1996 році на рівні 0,923), тоді, як середнє значення по світу становить 0,19 [7], тобто Україна має енергетично марнотратну економіку, що спричинено цілим переліком чинників, зокрема найважливішими з них є [4]: обмежене використання енергозберігаючих технологій; зношеність виробничого потенціалу галузей ПЕК; висока частка імпортованих енергоносіїв, незадовільне використання альтернативних джерел енергії. Україна як одна із найбільших економік пострадянського простору до сьогодні залишається енерговитратною, енергодефіцитною й енергозалежною [17]. Виявлення таких ключових характеристик енергетичної сфери в Україні дає підстави стверджувати про потребу докорінної її перебудови з метою підвищення енергоефективності економіки та енергетичної безпеки держави.

Енергетична безпека держави як одна із складових національної безпеки виявляється, по-перше, як стан забезпечення держави енергоресурсами для реалізації відтворювальних процесів у національній економіці, що гарантують її повноцінну життєдіяльність, і, по-друге, як стан безпеки енергетичного комплексу України [4]. Поняття енергетичної безпеки держави розглядається в площинах [2]:

- енергозабезпечення – забезпеченості держави паливно-енергетичними ресурсами та ефективності їх використання (підприємствами та населенням);
- енергетичної незалежності – співвідношення між імпортованими паливно-енергетичними ресурсами та їх загальною потребою;
- екологічної прийнятності – інтенсивності викидів шкідливих речовин та дотримання державою умов Кіотських зобов'язань;
- соціальної прийнятності енерговиробництва – достатності електро- та тепlopостачання, а також частки витрат населення на енергетичні ресурси.

Основними факторами, які визначають рівень енергетичної безпеки, можна вважати [16]: структуру енергоносіїв в енергоспоживанні; рівень освоєння та використання наявних власних ресурсів, глибина їх переробки та характеристики енергогенеруючих технологій; диверсифікованість джерел енергопостачання і шляхів їх транспортування;

транспортна інфраструктура; використання альтернативних джерел енергії; стан контролю за витратами ПЕР; реалізація політики енерго- та ресурсозбереження; рівень розвитку інновацій у галузі енергетики тощо.

Бюджетних коштів для модернізації традиційної системи генерації енергоресурсів бракує (особливо з урахуванням міжнародних норм охорони довкілля), а недержавні інвестори не вкладатимуть кошти у генерацію, пов'язану з ризиками відносно постачання енергоресурсів. Для України такими ризикованими для інвесторів галузями ПЕК є атомна і теплова енергетика на газі (російський імпорт). У вітчизняну вугільну електроенергетику активного інвестування теж не очікується. Привабливими для інвесторів технологіями генерації електроенергії в Україні є регазифікація скрапленого газу, а також сонячна і вітрова енергетика [5].

Тобто енергетична сфера України вимагає інновацій та великого обсягу інвестицій. Але, на жаль, модернізація паливно-енергетичного комплексу має наздоганяючий характер та проводиться лише за нагальної потреби. Протилежний приклад показують розвинені держави, де модернізація енергетики має превентивний характер, за дослідженнями ринку енергоносіїв, прогнозів інновацій у сфері енергетики та обсягів енергоспоживання на довгострокову перспективу.

Об'єктом аналізу стали інноваційна та інвестиційна культура підприємства, а конкретно - їх вплив на енергетичну безпеку держави. Який же зв'язок між цими, здавалося б, зовсім не пов'язаними поняттями?

У Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» запропоновано таке визначення: «інноваційна культура – складова інноваційного потенціалу, яка характеризує рівень освітньої, загальнокультурної та соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки на інноваційних засадах» [1].

Інноваційна культура підприємства	Інноваційне середовище	Матеріальне середовище
		Нематеріальне середовище
	Предмет інновацій	Усвідомлення інновацій
		Концепція інновацій
		Тенденції розвитку інновацій
		Інноваційне мислення
		Інноваційні цінності
	Зміст інноваційної культури	Інноваційна система
		Стимули до впровадження інновацій
		Наукові та технологічні інновації
	Не залежні інновації (напрямки)	Технічні інновації
		Інновації в товари

Рис. 1. Схема інноваційної культури підприємства [19-20].

Стосовно інвестиційної культури, то її розглядають як сукупність стійких (формальних чи неформальних) форм здійснення інвестиційної діяльності та її атрибутів, виражених у певних організаційних структурах та відносинах, а також методах та принципах оцінки, гармонізації та моніторингу інвестиційних процесів на підприємстві. [11]. Поняття інноваційної та інвестиційної культури нерозривно пов'язані, адже інновації не є можливі без інвестицій, оскільки вимагають певного обсягу капіталовкладень на стадіях їх розробки та впровадження. Так само інвестиції повинні проводитися (частково чи повністю) в

Інноваційна культура організації нерозривно пов'язана з розвитком її інтелектуального капіталу, розвитком та реалізацією її потенціалу інноваційного розвитку [18]. Вона є системою норм, правил і способів, а також знань, вмінь і досвіду цілеспрямованої підготовки та здійснення нововведень у різних сферах життя суспільства і відіграє роль соціокультурного механізму регуляції інноваційної поведінки сторін [6]. Інноваційна культура має сприяти творчому підходу до ведення бізнесу, легкій адаптації до нових умов, прагненню до нововведень та саморозвитку, постійного оновлення знань, забезпечення ефективної роботи навіть в умовах хаосу. Тобто інноваційній культурі властиве цілеспрямоване виявлення можливостей для проведення позитивних змін у будь-якій сфері діяльності [12].

Інноваційна культура є вихідним пунктом активізації інноваційних процесів на підприємстві. Вона, з одного боку, створює передумови для ефективного відбору кадрів і створення висококваліфікованого колективу працівників-інтелектуалів, а з іншого, – забезпечує формування сприятливого організаційного клімату для реалізації інноваційних рішень на підприємстві [15]. У сучасних наукових дослідженнях на інноваційну культуру підприємства є дві точки зору:

1. Як тип організаційної культури. Характеризує підприємство, яке відкрите до нововведень та постійно розвивається (на противагу консервативній культурі, для якої характерна стабільність та відторгнення новацій);

2. Як складова організаційної культури підприємства, яка виявляється у сфері введення новацій та особливості управління цим процесом.

У своєму дослідженні ми дотримуємося другої точки зору, оскільки інноваційна діяльність підприємства є тільки одним з напрямів діяльності на рівні з фінансовою, виробничою, управлінням персоналом та іншими видами. Загальну схему інноваційної культури підприємства можна подати схематично (рис. 1).

інноваційні об'єкти для забезпечення їх більшої віддачі та підтримки конкурентоспроможності суб'єкта інвестиційної діяльності. Тому важливо в дослідженнях простежити взаємозв'язок між інноваційною та інвестиційною культурою. Зазначимо також, що інвестиційна культура є одним з ключових факторів формування інноваційної культури підприємства.

Феномен інноваційної та інвестиційної культури розглядають переважно на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання. Якщо розглядати мезо- та макрорівні, то застосовується поняття інноваційного та інвестиційного клімату, тобто середовища

впровадження інновацій та інвестицій. Адже тут важливе значення уже мають державні органи, органи місцевого самоврядування, профільні і галузеві міністерства і відомства як інститути, які більшою мірою визначають ключові умови середовища інвестиційної та інноваційної діяльності.

Проблема інноваційного розвитку в Україні стоїть дуже гостро. Про це свідчить місце, яке займає Україна в рейтингу Всесвітнього економічного форуму. Так від 2000 року Україна в цьому рейтингу перемістилася з 56-ї позиції на 82-гу, втративши 33 позиції [10]. Обсяги інвестицій в об'єкти основного капіталу галузі виробництва та розподілення газу, енергії і води становили у 2010 році 8,733 млрд. грн.; у 2011 – 20,401 млрд. грн.; за період січня – березня 2012 року – 3,616 млрд. грн. [14]. Такі обсяги інвестицій не є достатніми для якісного оновлення основного капіталу в енергетичній сфері та впровадження енергозберігаючих технологій. Ефективне впровадження інновацій головним чином впливає на рівень конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому ринку, а для експортно-орієнтованих і на зовнішньому, формуючи імідж для економіки країни загалом.

Сучасні наукові дослідження головним чином спрямовані на розробку технологій, товарів, процесів, які оптимізують витрати як матеріальних, так і енергетичних ресурсів. А це у свою чергу впливає на рівень витрат енергоносіїв та їх структуру. Широко відомий досвід розвинених країн впровадження безвідходного виробництва, оптимізації витрат енергетичних ресурсів, використання відновлюваних та альтернативних джерел енергії. На жаль, у цьому

контексті вітчизняні підприємства сильно відстають і впровадження інновацій у сфері енергозбереження знаходиться на дуже низькому рівні.

У енергетичній галузі загалом та у сфері енергетичної безпеки держави зокрема, виділяють такі напрями впровадження інновацій:

1. Ресурсний напрям (розвідування, розробка та використання нових видів енергетичних ресурсів, джерел енергії);
2. Виробничий напрям (розробка нових методів виробництва енергії);
3. Напряму передачі (нові способи транспортування та передачі енергії та ПЕР (паливно-енергетичних ресурсів) до споживачів);
4. Напряму споживання енергії та використання ПЕР (розробка енергозберігаючих технологій, оптимізація витрат енергії в процесі виробництва та побутового використання);
5. Управлінський напрям (використання нових методів управління енергетичним комплексом держави).

При дослідженні цієї проблеми нами виявлено, що існує зв'язок між рівнем енергетичної безпеки держави та інноваційною і інвестиційною культурою підприємств. Як уже було зазначено, основою для досягнення високого рівня енергетичної безпеки держави мають стати інновації у визначених сферах, основою для запровадження яких є інвестиції, тобто через інноваційну та інвестиційну культуру закладається фундамент для розвитку енергетичної галузі. Механізм цього взаємозв'язку наведено на схемі (рис. 2).

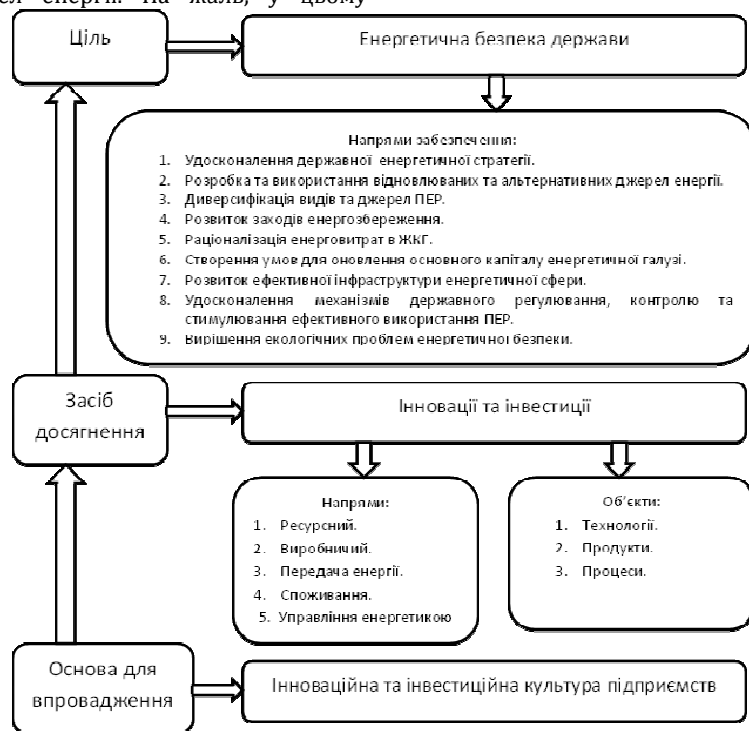

Рис. 2. Механізм зв'язку інноваційної та інвестиційної культури підприємств та енергетичної безпеки держави*

* Розробка автора

Ця схема наочно зображає механізм взаємозв'язку інноваційної та інвестиційної культури підприємств з енергетичною безпекою держави. Проте було б неправильно стверджувати, що на рівень енергетичної безпеки впливає лише фактор інноваційної та

інвестиційної культури підприємств. На рівні з цією групою факторів діють ще інші, не менш важливі, зокрема: політичні, економічні, соціально-побутові, культурні, геополітичні тощо, які сильно впливають як і на впровадження інновацій та інвестицій, так і на рівень

інноваційної та інвестиційної культури підприємств. Таким чином сукупна дія усіх визначених факторів формує комплекс передумов досягнення визначеного рівня енергетичної безпеки держави в сучасних умовах.

Інноваційна та інвестиційна культура займають важливе місце серед чинників, які визначають умови досягнення енергетичної безпеки держави. Тому з метою підвищення її рівня потрібно формувати

сприятливі умови для впровадження інновацій як на підприємствах ПЕК, так і на підприємствах-споживачах енергетичних ресурсів з метою оптимізації кількості та структури енергоресурсів, які споживаються. Перспективою подальших досліджень є розробка конкретних механізмів розвитку інноваційної та інвестиційної культури підприємств у контексті досягнення високого рівня енергоефективності.

Список літератури

1. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні [Текст] : закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 13. – С.93.
2. Бараннік, В. О. Енергетична безпека держави: візуалізація теоретико-методологічних підходів до оцінки рівня [Текст] / В. О. Бараннік // Вісник Донецького національного університету. Серія: економіка і право. – 2010 р. – Вип. 2. Т.1. – С. 17 – 26.
3. Бараннік, В. О. Енергетична безпека держави: становлення сучасної парадигми [Текст] / В. О. Бараннік // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2012 р. – №1 (ч.2). – С. 80 – 85.
4. Бондаренко, Г. В. Енергетична безпека як визначальна складова економічної незалежності України [Текст] / Г. В. Бондаренко, В. О. Щерба // Вісник Черкаського університету. – 2009 р. – №152 – С. 98 – 108.
5. Дарнопих, Г. Ю. Сучасні проблеми енергетичної безпеки України [Текст] / Г. Ю. Дарнопих // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011 р. – №4. – С. 46 – 55.
6. Довбенко, В. І. Роль інноваційної культури в підвищенні конкурентоспроможності економіки [Текст] / В. І. Довбенко // Вісник національного технічного університету «ХП». – 2012 р. – №14. – С. 46 – 52.
7. Енергоемність ВВП. Матеріал з вільної енциклопедії – Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Енергоемність_ВВП.
8. Земляний, М. Г. Концепція (основи державної політики) енергетичної безпеки України в 2010-2014 роках (проект) [Електронний ресурс] / М. Г. Земляний, А. І. Шевцов. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/ConceptEnPol.pdf>.
9. Іванюк, О. В. Стратегічні вектори управління енергетичною безпекою [Текст] / О. В. Іванюк // Сталий розвиток економіки. – 2012 р. – №2. – С. 144-147.
10. Ізосімова, Н. Конкурентоспроможність України після кризи: десять сходинок униз [Текст] / Н. Ізосімова // Дзеркало тижня. – 2010 р. – № 25 від 03 липня.
11. Коренев, Е. Н. Вплив інвестиційної культури на формування ділової репутації підприємства [Текст] / Е. Н. Коренев // Економіка промисловості. – 2007 р. – № 2. – С. 113-117.
12. Миколайчук Н. С. Економічні аспекти формування інноваційної культури на підприємствах та регіональному рівні [Текст] / Н. С. Миколайчук, М. М. Миколайчук, Т. А. Стовба // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009 р. – №3. Т.1. – С. 26-33.
13. Овсієнко, О. В. Енергетична безпека: конфлікт соціально-економічних інтересів [Текст] / О. В. Овсієнко // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011 р. – №4. – С. 55 – 65.
14. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Патора, Р. Формування інноваційної культури як основи для розвитку інтелектуального потенціалу підприємства [Текст] / Р. Патора, Н. А. Цимбаліста // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2008 р. – С. 603-608.
16. Подлевський, А. А. Енергетична безпека як складова енергетичної безпеки економіки України [Текст] / А. А. Подлевський, О. М. Тихонюк // Економічний форум. – 2012 р. – №3. – С. 71 – 74.
17. Сабадаш В. В. Енергетична безпека України: конфліктність геополітичного вибору [Текст] / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2011 р. – №2. – С. 52 – 59.
18. Шупуліна, Ю. С. Інноваційна культура організації: сутність, структура, підходи до оцінки [Текст] / Ю. С. Шупуліна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2010 р. – №2. – С. 132 – 138.
19. Ashton, B. Carter. Energy security and innovation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.defense.gov/pubs/pdfs/Energy_Security_and_Innovation_based_on_remarks_given_at_Georgia_Tech_04DB.pdf – 2012 – 16 April.
20. Chunyan, Sh. Research on evaluation index system of enterprise innovation culture based on sustainable development [Текст] / Shao Chunyan // Journal of sustainable development. – 2009. – Vol. 2 №1. – P. 143-146.

РЕЗЮМЕ

Олексюк Василь, Опольский Александр

Иновационная и инвестиционная культура предприятий как фактор энергетической безопасности государства

Исследовано зависимость энергетической безопасности государства от инновационной и инвестиционной культуры предприятий в современных условиях. Рассмотрено сущность энергетической безопасности государства, инновационной и инвестиционной культуры предприятий в современных условиях.

RESUME

Oleksyuk Vasy'l, Opol's'kyi Oleksandr

Innovation and investment culture of enterprises as a factor of state energy security

Dependence of the energy security of innovation and investment culture enterprises under present conditions are investigated. The content of energy security, innovation and investment enterprise culture in the modern world are considered.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2012 р.